

Поезія Василя Стуса. Контрабас. Ритм

Лариса Наумова

«У цьому полі, синьому, як льон...»

За творами Василя Стуса
Виконавиця – Оксана Цимбал
Авторська музична імпрровізація –
Марк Токар
Незалежний театральний проект

Оксана Цимбал, Марк Токар. Фото Марека Сендека

Моновиставу «У цьому полі, синьому, як льон...» за творами Василя Стуса було показано в рамках Міжнародного фестивалю жіночих монодрам «Марія», що відбувався 4–9 жовтня 2016 року на камерній сцені Національного театру ім. І. Франка. Первісно вистава була приурочена до 30-ліття від дня смерті поета і йшла в рамках мистецького марафону «Стус-LIVE».

Робота цікава своїм сміливим експериментом у контексті ритму, звуку і його звучання та змістовності. Поезія Василя Стуса, специфіка її жіночого виконання з особливою пластикою тіла, силою, висотою, тембральною та частотними характеристиками голосу, імпрровізація на контрабасі з усіма мислимими і немислимими можливостями звучання інструмента – усе це становить собою ту тремтливу живу основу, з якою працюють виконавці.

Вистава фактично твориться «з нічого»: без декорацій, костюмів і гриму, у світлі прожектора... Виконавиця у волошковому платті, її пластика, голос, міміка, жест; контрабас і схований за ним музикант, його ритмічні руки, чіпкі пальці, заплющені очі, часом ледь чутний наспів... вони у промені світла...

Робота з ритмом переносить виставу на рівень первісного ритуалу, коли особливого значення набуває ритмічний малюнок з його трансформаціями і видозмінами. Формування ритму зумовлено поезією В. Стуса, її образним рядом. Виконавці дослухаються до нього, беруть за основу, надалі простежуючи усі можливості і здатності до перевтілення-перетворення. Приміром, інтонаційна, голосова і пластична передача ритму руху потягу спонукають розуміти, що автор їде у потязі, й усі його розмірковування спровоковані подорожжю «На схід, на схід...». Жорсткість і чіткість ритму в поєднанні зі змістом дають підстави для розуміння її як небажаного від'їзду з рідного краю.

Монтаж присутній на рівні драматургічної побудови, коли окремі, часто ніби не пов'язані між собою, поетичні тексти послідовно витворюють тканину твору. І монтаж формує зміст в уяві глядача. Виконавці дають окремі акценти, виділяють певні мотиви, або, навпаки, згладжують і уніфікують інші. Глядач же через асоціативний ряд ви-

будовує цілісну картину подій і явищ.

Вірш набуває неоднозначного існування: то він виступає яскравим асоціативним подразником, своєрідним нервом, що має збудити уяву, думку, почуття глядача, то диктує зміст, часом дивовижно простий у своїй формі і вираженні, то раптом через речитатив, наспів перетворюється на пісню, а надалі знеособлюється – стає елементарним набором упорядкованих чи невпорядкованих звуків, які переростають у музику.

Надзвичайно чуттєва, вібруюча тканина вистави часом розпадається на окремі змісти, асоціативні ряди, які важко зв'язати у цілісну єдність. Здається, виконавці часом настільки захоплені своїм експериментом, що забувають про глядача. Виставі явно не вистачає режисера, щоб донести до глядача всі сплетіння, нюанси і перипетії смислів, у які занурені виконавці.

Оксана Цимбал, лаконічна і стримана. Тактовна передача відчуття поезії В. Стуса, зокрема її складної образно-ритмічної фактури, дає можливість побачити-відчути показане як подію інтимну, глибоко внутрішньо осмислену і пережиту самою виконавицею.

Імпрровізації на контрабасі Марка Токара – це не звичайний музичний супровід, вони переростають у самостійний виразний голос. Якщо поезія звучить у виставі як музика, то музика набуває властивостей слова, ширше – виразного звуку. Вона відтворює то конкретні звучання: голосів, стогонів, звуків предметів, то передає емоції, почуття, психологічні стани... Музикант творить звук смичком, пальцями, долонями, ковзаючи по лакованій поверхні інструмента, за допомогою різної інтенсивності торкання до його струн, через відбиття ритму по його поверхні... У творенні звукової партитури використовується вся поверхня і фактура інструмента. В результаті з'являється самостійний образний ряд, що твориться музикою та звуками. Тому й не дивно, що наприкінці цей ряд пропонується глядачеві вже не в поєднанні з акторським виконанням, а абсолютно осібно, як такий, що здатен діяти і працювати цілком самостійно.

Імовірно, «У цьому полі, синьому, як льон...» за поезією В. Стуса можна визначити за жанром як концерт. Відома майже напам'ять, поезія Василя Стуса в результаті отримує зовсім несподіване звучання. Неочікувано проступають актуальні нині теми війни, долі України, її синів, вірних і зрадників... «За літописом самовидця», «На схід, на схід...», «Душ спресованих мерзлота вічна...». Звучить пронизливим криком голос поета, який не може мовчати, не може пережити бачене та наболіле: «У тридцять літ ти тільки народився...», «Як хочеться вмерти...», «Тільки Тобою білий святиться світ...», «Даруйте радощі мої...». Раптом здається, що поет ще тоді передбачив до деталей усі важливі події українських реалій останніх років, з глибокою мукою пережив їх у піднесеному поетичному прозорінні...